

La toponímia de la Marina Alta a l'*Onomasticon Cataloniae*, de Joan Coromines

JOAN IVARS CERVERA

Amb la publicació completa, des de fa 5 anys, de l'*Onomasticon Cataloniae*, de Joan Coromines, tenim ja la possibilitat de fer un recorregut ample i detingut per les seues pàgines per intentar trobar tot el material toponímic que l'autor va tractar en la seua cabdal obra. Aquesta tasca d'arreplegar dels topònims (i, algunes vegades també, els antropònims) per comarques s'ha fet ja en algunes ocasions, com és el cas de les ponències i comunicacions dedicades a aquest tema al col·loqui de Sagunt (1999) on apareixien els estudis d'Emili Casanova, dedicat als llinatges catalans, el de Joaquim Mestre, dedicades al Camp de Morvedre, a més d'altres de caràcter més general o que toquen aspectes més particulars.¹

Abans d'entrar a veure els topònims de la comarca de la Marina Alta estudiats per Coromines en la seua obra, ens detindrem en alguns aspectes que considerem que poden ser d'interés.

El nom de la Marina Alta

¿Com anomena Coromines, des del punt de vista de la classificació comarcal, les terres que hui anomenem "la Marina Alta"? És ben cert que aquesta denominació actual és del tot arbitrària i acientífica, però no podem negar que ja s'ha popularitzat molt fins al punt que no hi ha cap altra denominació alternativa que aplegue les terres hui incloses en aquesta comarca. Als anys en què Joan Coromines va fer les enquestes pels pobles d'aquesta comarca (1962-1963), encara no estava ben definida la classificació i noms de les comarques valencianes (encara hui no ho estan d'una manera clara!). No era, doncs, massa

¹ Vid els diferents articles sobre aquestos temes al *Butlletí Interior de la Societat d'Onomàstica* núm. 86-87, 2001.

fàcil esbrinar a quina comarca pertanyia tal o tal poble o municipi, especialment en certes comarques, com la nostra.

Per altra banda, no sembla que el tema de la pertinença dels topònims a una comarca fóra un dels elements metodològics a tenir en compte a l'hora de realitzar les enquestes i de la redacció final del diccionari. En l'article de Joan Ferrer, Josep Ferrer i Joan Pujadas² sobre la metodologia del Diccionari d'aquesta mateixa publicació, diuen que en la redacció dels articles l'estructura d'aquests és sempre idèntica: "Nom del topònim, Pronunciació, Mencions antigues, Etimologia, Homònims i Derivats". En cap moment es parla, com un dels elements necessaris, de la comarca o situació geogràfica del topònim, encara que això es dona de manera molt diversa en la redacció dels articles. De vegades apareix el nom de la comarca, amb la denominació més acceptada, o la distància a la ciutat important més pròxima, o algunes referències geogràfiques (muntanyes, rius, etc.). En la "radiografia d'un article", com diuen Ferrer, Ferrer i Pujades en la publicació susdita, presenten *Carme* com a exemple dels redactats a l'*Onomasticon* i apareix un altre referent de la pertinença territorial del topònim: el partit judicial. Tota la descripció del contingut d'aquest article no és exactament com es veu a la redacció final, ja que l'element "partit judicial" que sembla que estava previst, finalment no apareix en l'article "Carme".

Tenint en compte aquestes consideracions, vegem què ens diu Coromines sobre la comarca de la Marina Alta. Com és més que evident i pels motius abans exposats, era molt clar que aquesta mateixa denominació no apareguera enlloc del Diccionari, tot i que, des del primer volum publicat, ja era molt conegut aquest terme per a designar la comarca –si més no al País Valencià, no tant o, potser, molt poc, a Catalunya–. El terme més clar i inequívoc és el de *Marquesat de Dénia*; pertanyents a aquest territori històric apareixen els pobles de Benimeli, Castell de Castells, Llíber, Murla, Orba, Parcent, Pedreguer, Mira-rosa i Miraflor, Poble Nou de Benitatxell, Ràfol d'Almúnia, Sagra, Sanet, Vall d'Ebo, el Verger i Xaló. Encara que no ho diu expressament, és clar que la mateixa ciutat, Cap del Marquesat, forma part d'aquesta comarca històrica, però diu d'ella: "Cabdal ciutat valenciana". Altres pobles, també pertanyents a aquesta demarcació històrica, no hi apareixen inclosos, com és el cas de Xàbia, la segona ciutat en importància de tota la comarca, i de la qual diu "vila de la costa valenciana, entre Dénia i el cap de la Nau". Altres denominacions són les següents:

Comarca de Dénia: a la qual pertany Benidoleig.

Pel que fa a denominació tradicional de *la Marina*, són diverses les maneres de presentar-la: *La Marina de Dénia-Callosa* (Benissa), *la Marina valenciana* (Calp, Teulada), *la Marina* (Senija), *la Marina d'Alacant* (en parlar del mot "riurau").

Les referències també serveixen per a ubicar els diferents topònims, així tenim: Alcanalí, "a la vall del riu Xaló o Gorgos"; l'Atzúbia, "a una vall molt enclotada entre Pego i la vall de Gallinera"; la "vall de Gallinera valenciana", en parlar d'aquesta vall i municipi; Vall de Laguar, "vall valenciana equidistant entre Dénia, Callosa i Pego".

² Joan Ferrer, Josep Ferrer i Joan Pujadas: "L'*Onomasticon Cataloniae* de Joan Coromines. Història i Metodologia", dins *Actes del XXV Col·loqui General de la Societat d'Onomàstica*, Sagunt 2000.

També podem servir altres denominacions, com les referències a accidents geogràfics o ciutats, com per exemple: Beniarbeig, “ a 10 kms. de Dénia, al peu S. de la serra de Segàrria”; Gata, “entre Xàbia i Llíber, prop del Montgó”; Ondara, “situada a 6 kms. de Dénia, camí de Pego”; Pego, “migjorn valencià, terra endins de Dénia”; Tormos, “mitja dotzena de k. al SE de Pego, en la carretera que va a la Marina i Callosa” (vegem aquí la clara distinció de les terres on està Tormos i *la Marina*, aquesta última hui, *la Marina Baixa*).

També hi ha alguns topònims que no pertanyen a aquestes comarques o valls-municipi, com la vall del Pop (de la que formen part diversos municipis, i on apareixen dos topònims).

Els municipis estudiats

De tots els topònims majors dels municipis que formen part de la comarca de la Marina Alta, sols Benigembla no apareix estudiat com a tal, encara que sí apareixen diversos topònims menors del seu terme municipal. És per tant, l'únic, del que no tenim referències, ni en el volum dedicat a la B- ni al de la G-, en aquest últim també possible ja que molts topònims compostos apareixen relacionats en el segon formant, si el primer ja és conegut o ha estat estudiat. No sabem, si estarà inclòs en les monografies o esborranys de Coromines, o simplement és un error en la redacció final del Diccionari.

La fonètica dels topònims

Com ja hem dit abans, un dels aspectes estudiats dels topònims és la seua pronunciació. Generalment les dades fonètiques solen presentar-se en els articles dels topònims majors i solen referir-se tant a la pronunciació del lloc en qüestió, com a la d'altres pobles més o menys veïns. En el cas d'aquesta comarca, en la majoria dels topònims majors estudiats, generalment la pronúncia que serveix com a referència sol ser precisament la de la població de Teulada. En la majoria dels casos es tracta de la pronúncia que va arreplegar Josep Giner en 1935 i que quasi sempre confirma Joan Coromines en la seues visites de 1962-1963. Així la pronúncia dels teuladins és la que aporta per als pobles d'Alcanalí, Benidoleig, Benimeli, Benissa, Dénia, Gata, Llíber, Murla, Ondara, Orba, Parcent, Pedreguer (1935), Mira-rosa i Mirafior, Pego, la Setla, Sagra, Senija, Teulada mateixa (1935), Tormos, Vall de Laguar (1935), el Verger, Xàbia, Xaló (1935). La pronúncia d'altres pobles també serveix de referència, com per exemple la de l'Atzúbia (oït a Pego), Calp (pronunciació igual per tot arreu), Castell de Castells (pobles dels voltants), Poble Nou de Benitatxell (per tot arreu), el Ràfol d'Almúnia (no dona dades), Sanet (sense dades), Vall d'Ebo (a Pego, la Vall de Gallinera), la Vall de Laguar (1963, a diversos llocs). També per a molts gentilicis la forma i pronúncia aportades són les oïdes a Teulada. Com ja sabem, Coromines tenia preferència per les formes que es mantenen vives entre el poble, i així per exemple, davant del topònim Dénia dona com a nom de gentilici *deniers* (segons Martí Gadea), però *denieros*, sentit a Teulada, Alacant, etc. (segons Josep Giner); afegeix que és “artificios i inadmissible *dianenses* que han usat alguns.”

Visió crítica d'obres i autors

En un altre ordre de coses, hem de dir que l'*Onomasticon* és no sols, i sobretot, una gran obra de contingut lingüístic, històric, geogràfic, etc. Però a més, al llarg de l'obra hem anat

veient (sense haver llegit amb detall tots els articles) que l'autor s'estén en els més diversos comentaris extralingüístics: fa crítica de l'obra d'autors no sempre del seu gust, expressa moltes voltes el seu sentiment patriòtic, maleeix polítics que han destrossat pobles i paisatges, etc. Qui no coneguera la trajectòria vital i intel·lectual de Joan Coromines, amb una bona lectura d'aquesta monumental obra, acabaria sabent molt del seu pensament. No podem deixar de transcriure aquí algunes de les cites de què hem parlat, a propòsit dels articles referents a la Marina Alta o d'altres pròxims, com a exemple d'aquest sentit crític de l'autor cap a persones i les seues obres:

- A propòsit del topònim *Figueres* diu: “Que és la mateixa [etimologia] del nom de l'arbre *figuera* és no sols segur, sinó evident, i fóra ingenu refutar el que alguns frívols aficionats (Juandó, Leflamanc, Pinyol) han dit d'un origen celta. ... Tampoc cal, amb impossible combinació romànica ressucitada per Grieria —filòleg sense crítica ni ciència lingüística— “...
- Comentant el topònim *Fondarella*, diu que la seua primera suposició d'etimologia àrabiga era deguda al parònim *Fanzara*, que, al llibre d'Asín Palacios, apareixia d'aquesta manera. Després d'aclarir el seu origen romànic exclama “No era més que una frívola invenció: del pèssim llibret *Contr. A la Tp. A.*, 105 (que Oliver Asín va publicar a nom del seu oncle Asín)”. És coneguda la contínua referència a aquest autor i la seua obra amb les pitjors de les opinions.
- En parlar de *Guadalest* i l'etimologia que dona J. Bosch Vila a la revista *Shark-al-Andalus III*, després de dir que té molt poc valor el *treball* d'aquest difunt autor, exclama “Temps perdut el que he gastat llegint-lo”.
- Del meu paísà Vicent Llopis Bertomeu i el seu llibre *Calpe* només diu que lloances: en el vol. III, en parlar de Calp diu “la bona monografia de Vicent Llopis Bertomeu *Calpe...*”; més endavant en el vol V, a propòsit del topònim *Llorença* comenta “dites recollides per Llopis Bertomeu, en la seva excel·lent monografia...” També en altres llocs s'expressa de manera semblant envers aquest autor, del que s'han de reconèixer moltes mancances, quan no aspectes no tan positius en la seua obra, que ara no és el moment d'exposar aquí.
- I per acabar aquesta mostra de la seua postura crítica davant obres, autors i situacions, res millor que les seues opinions sobre els investigadors valencians... de la seua època. En l'article *Senija* ens comenta que va anar a aquest poble, a tan sols uns quilòmetres de Teulada, i va tenir l'ocasió de llegir els papers que hi havia deixat escrits Martí Gadea. Diu després “Vaig treure'n extrets que ocupen senceres i espesses les pàgines 105-108, de XXIV; horroritzat de veure com tot aqueix bé de Déu d'antiga ciència popular valenciana, ha estat deixada inèdita pels erudits valencians, sempre massa obedients al que desitja la gent centralista. A desgrat d'aquesta, anem escrivint aquesta obra, sense ajuda dels professors valencians, que jaient a l'ombra de la figuera madrilenya, resten amatents badant la boca, en espera que hi caigui alguna figa. Sortosament no és aquesta l'actitud del poble valencià ni dels capellans com Martí Gadea, Chabàs, Fullana i altres, ni dels nous artistes i professors d'Alcoi, de Sueca, d'Elx, de Castelló de la Plana...”

Crec que podria ser d'interés escorcollar per tota la seua obra, en recerca d'opinions crítiques sobre investigacions, actituds davant el patrimoni i punts de vista molt personals sobre els més diversos aspectes que atreuen el seu interès.

Topònims de la Marina Alta en l'obra de Coromines, per municipis

Ja hem dit anteriorment que tots els topònims majors de la comarca, a excepció de Benigembla, ha estat estudiat al llarg de l'obra. Uns municipis més que altres han merescut l'atenció de l'investigador, possiblement per l'interés que puguen despertar uns topònims més que altres, i també, i sobretot, al material procedent dels informants. Així mateix, i com diu en més d'una ocasió, quan el topònim és repeteix en molts llocs, sols en cita alguns, com és el cas, per exemple, dels topònims *l'Alfàs*, de Pedreguer, o *Pinella*, de Dénia, ambdós no presents al Diccionari; en altres ocasions, ens remet al DECat, on hi ha un estudi del nom, amb exemples de topònims.

En una obra tan immensa com aquesta, és molt difícil quantificar els topònims apareguts de cada municipi; per una banda l'entrada dels topònims no sempre és per ordre alfabètic (com per exemple, la majoria dels que comencen per *beni-*, que tenen entrada pel segon element). Altres vegades els topònims es presenten a propòsit d'altres amb els quals estan emparentats, com el topònim *Gata*, del qual podem veure l'explicació corresponent (dades del municipi, fonètica, etc.) en l'entrada *cata-* i compostos. Amb la publicació del volum VIII de l'*Onomasticon* ja es poden buscar els topònims estudiat al llarg de l'obra.

Les xifres que anem a donar ara seran, per tant, molt pròximes a la realitat, però no definitives, ja que sempre, n'estem segurs, apareixerà per algun racó inesperat alguna aportació més —tot i que siga una simple cita— que ens faça variar la xifra:

Alcalà de la Jovada (22 topònims), Alcanalí (9), l'Atzúbia (15), Beniarbeig (3), Benidoleig (8), Benigembla (15), Benimeli (5), Benissa (38), Calp (25), Castell de Castells (25), Dénia (48), Gata (14), Llíber (9), Murla (4), Ondara (9), Orba (19), Parcent (9), Pedreguer (18), Pego (45), Poble Nou de Benitatxell (15), els Poblets (Setla, Mira-rosa i Mirafior) (4), Orba (20), el Ràfol d'Almúnia (4), Sagra (4), Sanet i Negrals (6), Senija (7), Teulada (18), Tormos (4), la Vall d'Ebo (22), la Vall de Gallinera (26), la Vall de Laguar (26), el Verger (3), Xàbia (24), Xaló (26). A més, i sense determinar a quin municipi pertanyen, apareixen 2 de la Vall del Pop, 1 de la Vall de Pego i 4 sense determinar (*Castell d'Ataia*, *Muris* i *Riurau*, com a genèric).

Farem relació dels topònims per municipis, entrant en alguns pocs detalls en aquells que més han merescut l'atenció de Coromines. Quan reproduïm els textos del mateix Coromines ho fem entre cometes; en l'apartat "altres topònims" apareixen aquells que són fàcilment explicables o que ja han aparegut abans.

- **Municipi d'Alcalà de la Jovada**

El topònim *Alcalà de la Jovada* (II, 94; IV, 478) fa referència a l'existència d'un castell a aquesta vall; el determinant *jovada* és molt conegut en altres llocs com a una mesura de superfície.

La Serolera (II, 270): segons el nostre autor, és una forma emparentada amb *sorollera*, nom d'arbre i forma comuna a la comarca.

L'Atzúbia (II, 271): Topònim que es repeteix a altres indrets de la comarca (nom d'un municipi, també a Xàbia); rebutja la forma amb -v-, grafia que atribueix a Escolano.

Com element important, destaca la pronúncia en bilabial, que serveix per a fixar la seua forma; l'etimologia és d'origen àrab *zubia*, “clotada”, significat perfectament adequat al lloc on estan els diversos topònims.

La Barcacana (II, 342): Forma alterada per “barbacana”, aplicat a una roca prominent semblant a aquest element de fortificació.

Beniaia (II, 439), D'origen àrab, *beni-* “fils de” i *Yaya*, nom propi equivalent al cristià “Joan”; dóna com menys improbable la proposta d'Asín “els de la culebra”.

Capaimona (III, 251): nom d'origen mossàrab; d'un hispanoàrab **qapaimona*, diminutiu de *qabmán* < *campus magnus*.

Catxapera (III, 342): derivat del català dialectal *catxap* “conill”, paraula d'origen incert.

Barranc dels Covals (III, 459): derivat de “cova”.

Lloma de Moll (V, 309): Segons Coromines, l'etimologia de *Moll* és del llat. vul. **medullum* “terra bona, substanciosa”. Nosaltres creiem que més bé es deu tractar del cognom homònim, molt corrent en aquesta vall, procedent de la repoblació mallorquina del segle XVII.

Font de Paet (VI, 114): creu que deu provenir del grup *PEDIA* o *PEDEA*, nom del llatí hispànic derivat de *PEDE* ‘peu’; en aquest aquest sembla conservar-se el plural islàmic en *-āt*.

Tossal dels Quartesos (VI, 114): apareix aquest topònim a propòsit de síl·laba *co-* i *qua-* com a equivalents, dient que la forma d'aquest topònim procedeix de “Cortesos”.

La Retura (VI, 435): forma dissimilada de “rotura”, equivalent a altres topònims amb la forma “rota” o “rotes”.

Saltes (VI, 453): Segons Coromines, és un mossarabisme; també podria ser un mot patrimonial del català.

La Xopita (VIII, 103): mossarabisme derivat del llatí *cepeta* “camp de cebes”; segons Coromines, la terminació no es poden explicar aquí com el diminutiu femení i castellà.

Altres topònims: **Bardal** (II, 354), **els Boters** (III, 102), **Solana del Blanco** (III, 32), **Tossalet del Colomer** (III, 413), **la Roca** (VI, 410).

o Municipi d'Alcanalí

La denominació d'aquesta població, cap de la baronia del mateix nom, és ja un dels topònims majors de la comarca que ha suscitat polèmica sobretot en esferes locals. Joquin Mestre Palacios,³ historiador local, ha pretés en la seua monografia que la forma *Alcalalí*, és la forma genuïna i més generalitzada en els documents. Coromines prefereix la forma popular, *Alcanalí*, tot i reconèixer que està menys documentada. Una vegada més el criteri de la pronúncia popular predomina a l'hora de fixar la forma vàlida del topònim, com passa altres vegades.

Mosquera (V, 414) és un derivat de “mosca”, del qual hi ha un testimoni escrit del segle XIII (1269) amb variant mossàrab, encara no catalanitzada: *Muscaira*.

El Seguers (VII, 84) és un topònim que relaciona amb *Seguereny*, de probable origen àrab, encara que amb aparença mossàrab.

³ Mestre Palacios, J. *Alcalalí*, 1970

Altres topònims: **Alter** (II, 170), **Barrancó** (II, 355), **Benimaties** (II, 230), **Barranquera** (III, 329), **Costera del Blanc** (III, 32), **Corral d'Ots** (VI, 101).

- **Municipi de l'Atzúbia**

Per a aquest topònim (II, 271), vegeu el que es diu sobre el del mateix nom d'Alcalà de la Jovada.

Forna (II, 130; IV, 263): aquest nom del poblet agregat a l'Atzúbia, l'explica Coromines com una deixalla de l'àrab, no romànica, igual que el nom de partida *Alforna*, al terme de Novelda; segons diu "li escau el nom, com a situat en una encofurnada clotada" (IV, 263)

L'Asmeita (II, 262): a partir del lloc, on hi ha una confluència d'aigües, Coromines proposa l'etimologia LABES MIXTAS "canals o comes mesclades, en aiguabarreig", que passaria al mossàrab *lavesmeistas* > *lameitas* amb dissimilació, i confusió de *La-* inicial amb l'article determinat.

El Cantó (III, 247), **Pla del Coixet** (III, 403), **Racó del Malany** (V, 143), explicat com un lloc on s'ha fet una "mala anyada" o no es cull res.

Mallades (V, 154), **el Mas** (V, 214), **les Moletes** (V, 305), **Tossalet de la Moneda** (V, 319), lloc on solen haver-se produïts troballes de monedes; **el Recingle** (VI, 352), topònim format amb el prefix *re-* intensiu.

Font del Robiol (VI, 408): dubta si serà mossarabisme (< de FONTEM RUBEOLUM) o arabisme "rubai ulla" amb superlatiu islàmic "l'insigne hostalet". **El Través** (VII, 340), **Fonteta de Tudela** (VII, 357): el topònim "Tudela" és, segons Coromines, una evolució normal del llatí TUTELAM "protecció", nom repetit en altres llocs.

- **Municipi de Beniarbeig**

Beniarbeig (II, 440): és un dels topònims de més difícil explicació, dels que hem vist de la comarca. Aporta 5 possibles propostes interpretació: 4 d'elles les considera problemàtiques i la cinquena, la més satisfactòria. Les dues primeres tractarien d'explicar el topònim (la segona part *-arbeig*) en antropònims d'origen àrab o bereber; altres dues podrien tenir relació amb solucions també antroponímiques, però des del mossàrab. La que Coromines considera que és la clau de l'etimologia és una arrel d'origen també àrab no antroponímic: seria, doncs, el seu significat "els fills de l'agraciable, el content". En les solucions d'origen àrab *beni-* conté el significat tradicional en "fill, descendents de..", mentre que en les solucions mossàrabs el seu significat és el conegut PINNA "penya" convertit en *bina/beni/bin*, per influència de l'àrab.

Els altres dos topònims són **los Comuns** (III, 419) (llocs usats per tota la comunitat, dits també "emprius"), i **el Barranc de Gadea** (IV, 289), sobre el qual diu: "Alcover Moll creu és un llinatge valencià d'origen castellà; però ho rebutgem sense vacil·lar: idea superficial de professors de "provincias". La seua proposta és que es tracta d'un nom àrab, ja que aquest és molt freqüent en el País Valencià com a nom de lloc. Això no obstant, creiem que Coromines no demostra la possible antiguitat del topònim a Beniarbeig, on sí que existeix actualment el cognom *Gadea* –no sabem des de quan–, més que probable origen del topònim.

◦ **Municipi de Benidoleig**

El topònim **Benidoleig** (IV, 21) és estudiat juntament amb **Beniarbeig**, per les similituds del primer formant **beni-** i la terminació en **-eig**. Però si per al segon hem vist que no troba una solució fàcil, per al primer no dubta a afirmar que prové de l'àrab *du-l hägg*, el del Pelegrinatge + **Bani**> “els descendents del Pelegr” ; d'Asín diu que el declara “arabismo indescifrado”, la qual cosa el sorprén perquè la seua etimologia diu que és clara.

L'Aspre (II, 264), com molts altres semblants, designa “paratges rocallosos o de vegetació aspra.

Tossalet de les Forques (IV, 264): la paraula “forca” en toponímia pot voler indicar generalment “bifurcació” o lloc on penjaven els condemnats.

El Mortalet (IV, 409): “denominació que s'aplica a “indrets penyalosos, on són inevitables els clots...” El topònim estaria relacionat amb l'apel·latiu “morter”, amb dissimilació; -alet per *-eret*.

Casa del Rego (VI, 363): topònim qualificat com “d'herència mossàrab”..., “molt notable perquè el retrobem en un domini mossàrab tan diferent –a Mallorca– ... i perquè llur è oberta els aparta del verb *regar*, llat. *RIGARE*”.

Coveta del Santo (VI, 454): mossarabisme, com altres topònims semblants d'altres pobles que hi apareixen ressenyats. Com en moltes altres ocasions, sense més explicacions ni documentacions antigues que ens puguen acostar a aquesta afirmació, pensem que agosarada.

Plana del Seguilí (VII, 85): de l'adjectiu àrab *ciqli* “siciliano” (PAIc).

Trullent (VII, 200): “sembla tractar-se d'un nom de predi romà *TURNIANUM*, derivat del NP llatí *TURNUS*..: ací *turnén* dissimilat en *turl* i *trul-* per ultracorrecció de l'arabisme sil·làbic *én*”. Cal no descartar, però, la possibilitat que es tracte del cognom *Trullén* pronunciat amb *-t* final.

◦ **Municipi de Benigembla**

Com ja s'ha comentat abans, aquest és l'únic cap de municipi de la comarca que no figura al Diccionari. Sols apareix citat *Benichembla* com un dels exemples de la “deplorable cacografia” d'alguns noms valencians, però no hi ha posteriorment cap estudi sobre aquest nom. Sí que hi consten altres topònims del terme municipal:

Alcambronars (II, 95), d'etimologia mossàrab, relacionat amb altres noms com *Camaró* i *Cambrot*, tots provinents del llatí *CAMERA*, “volta, cúpula”.

Penya de l'Altar (II, 170): “com a nom de prominències rocoses, no és més que un derivat d'*Alt*, sense relació ni comparació amb l'altar o ara religiós”.

Els Almadics (II, 278): derivat de l'àrab *al-madiq* “el congost o pas escanyat” (DECaT, I, 495).

Racó del Cid (III, 371): de l'àrab *sayyidi* “mi senyor”, encara que és segur que no té res a veure amb el famós personatge castellà, sinó d'algun antic senyor moro, històric o llegendari.

Penyes de Cutxé (III, 459): topònim d'etimologia preromànica (sorotàptica) *KOUKEIO-*, nom de recipients i bassials.

Deimés (IV, 8): partida que porta el nom d'origen àrabic *damús/ daimues* amb el qual està emparentat.; significa "edifici públic"

Penya (de) Finestres (IV, 221): aquest nom de lloc "s'ha usat com a llocs de mirador i de guaita."

Lloma del Guitarró (IV, 407): "del nom de l'instrument musical, per comparació de les seves cordes amb uns caires de muntanya rocosa"

Les Llenques (V, 63): del nom comú *llenca*, "tros de terra llarg i estret".

Lloma de Perles (VI, 204): Tot i que reconeix l'existència del cognom Perles, afirma que aquest topònim i altres iguals són derivats del llatí PETRULAS. Cal no descartar la primera possibilitat per tractar-se d'un cognom corrent a aquest poble i comarca.

Els Rasos (VI, 342), adjectiu substantivat per a un altiplà extens i amb poca vegetació o sense:

Els Ripials (VI, 351): mossarabisme "sembla haplogogia d'un mossàrab **Ripeirals* = cat. *Riberals*."

Benesiquis (VI, 449), despoblat, d'origen àrab: "*Beni- -s saqi* , pròpiament 'els de les séquies'."

El Terroig (VII, 265): contracció de *Terra-roig*.

Montormos (VII, 304), compost de *mont-* i *tormos*, "designant accidents rocosos i muntanyosos.."

Tossal de Vicaria (VIII, 9): derivat de *vicari* i "pot ser un lloc que pertanyia a una *vicaria* "dignitat d'un vicari".

- **Municipi de Benimeli**

(V, 245): "De *Beni-* + un derivat de l'arrel pan-àrabica *milh* 'sal', *malah* 'ser salat, graciós, bonic'. Pot ser del seu pat. *salih* 'salat' o d'un NP derivat d'aquesta arrel.

Penyot dels Bulls (III, 55, 143): Proposa Coromines que aquest topònim ve de la mateixa arrel de *bolo* 'pedra rodona' amb contribucions de *bolo* 'bolet' i algun cop *boll* 'bullidor, ull d'aigua'."

Campillo (III, 221): Forma mossàrab, amb manteniment de la *-o* la *-i-* per la *-e-* per influència de l'àrab.

Fonteta del Catxo (III, 342): "Nom d'origen complex... per tant, serà un vell aragonesisme o castellanisme arrelat localment".

- **Municipi de Benissa**

Sobre la capital del municipi (IV-453) repeteix el que era ja conegut: **Benissa** és un topònim d'origen àrab: procedeix de *Bani- -Issa*, els fills o descendents de *Issa*, nom de diferents importants famílies àrabs valencianes i murcianes.

Albinyent (II, 70) : Després de dubtar entre arabisme o mossarabisme, es decanta totalment pe aquest últim dient que es tracta d'un nom en -INIANUM, criticant M. de Epalza per considerar-lo ("amb el seu unilateral arabisme") d'origen àrab.

Alfama (II, 123): Derivat de l'àrab *hmm* 'escalfar'("l'aigua, el bany, el forn") ; és l'equivalent del castellà *Alhama*.

- Almatimí** (II, 155): proposa l'etimologia *Tamini*, nom d'una famosa tribu d'Aràbia, amb metàtesi (*altam-/almat-*).
- Beniasner** (II, 262): mossarabisme.
- Cala del Baladrar** (II, 3159): col·lectiu de la coneguda planta.
- Bal-lau** (II, 327): Nom d'una partida i NP d'un morisc de la veïna Senija.; el seu origen deuria ser de *Bal-lal* 'mullar, humitejar', per dissimilació.
- La Banderilla** (II, 333): "pot tenir el sentit de "llocs de senyals per als navegants, etc.."
- Casa dels Barriaques** (II, 353): després de descartar una variant de *barraca* pensa que pot provenir de *barr Yakub* 'afores o barri de Yacub'.
- Bèrnia** (II, 471): important topònim que Coromines intenta desxifrar amb diverses propostes, però que com ell mateix diu "és un problema intricat". Segons comenta, sembla ser un mot d'origen africà, no àrab. S'estudien possibles variants com *Berdia*, *Verdiola*. També existeix el nom *Bèrnia* com un NP, present a diversos pobles valencians.
- Bonaire** (III, 63): tot i que afirma que no sap si aquest topònim és antic, diu que podria provenir del llatí *BONUM AGRUM* 'camp bo'.
- Barranc dels Boteros** (III, 102): proposa un origen mossàrab per a aquesta paraula; creiem que es tracta simplement del nom del fabricant de 'botes', sobrenom existent a aquest poble.
- Terra de Bótil** (III, 103): diu que es tracta d'un mot "sobretot" balear, "si bé no oït fora d'allà".
- Tossalet de Cantares** (III, 245): "amb forma mossàrab del col·lectiu; també *-r-* per *-l-* pot ser canvi morisc". En realitat deu tractar-se del malnom *Cantares*, existent a Benissa.
- Tossal dels Carrions** (III, 292): Aquest i altres noms de lloc amb la denominació de *Carrió* els dona com una "alteració de l'àrab *qaraiyun*, pl. de *qarai* "aldeano". Aquest topònim no és més que el cognom homònim, molt corrent a Benissa i altres pobles de la comarca.
- Tossal de Cossentari** (III, 397): nom que Coromines relaciona amb l'àrab *kosentani*, paraula antiga emparentada amb *Cocentina* i *Contestània*, i per tant d'arrels pre-romanes. Aquest tossal serviria de molló limítrof entre els contestani i els edetani.
- El Conquet** (III, 421): derivat del llatí *CONCHA* 'closca d'un molusc' 'conca'.
- Rafalet dels Capons** (III, 429): Coromines compara aquest topònim amb altres amb la forma *Copons*, fent-lo derivar del llatí *CAUPONA*, en datiu plr. 'als Hostalets'. Nosaltres creiem, però, que simplement es tracta del cognom *Capó*, molt conegut a Benissa.
- El Quisi** (III, 475): es mostra insegur sobre la forma genuïna que va arrellegar d'aquest topònim, del qual dona una proposta en cas que fos *Qüisi*, forma inexistent.
- Fantaixat** (IV, 188): Possiblement derivat de l'àrab *hanut assat* 'botiga de la ribera'.
- Terra dels Ferreros** (IV, 210): "potser per disfressar més el mahometisme, un cop expulsats, li donaren a Benissa la forma mossàrab: terra dels ferreros: al peu de les Penyes de Bèrnia (XXXIV, 92.23), indret que consta com un dels últims reductes rebels". També *Ferrero* és sobrenom benissenc.
- Jalaix** (IV, 462): probablement de l'arrel àrab *gall* 'ser gran, gros, greu'; del plural romànic **Jalais* podria provenir *Jalaix*.
- Lleus** (V, 71): l'origen que proposa Coromines és l'àrab *al-lauz* 'els ametllers'.
- La Llobella** (V, 96): "potser és una forma derivada del mossàrab *Lopaira* arabitxat *Lopaila*, amb la neutralització morisca *r = l'*". En realitat, no és més que la femenització del cognom *Llobell*, molt comú a aquest poble i altres del voltant.

- Casa de Malonda** (V, 158): dóna per a aquest topònim l'etimologia MALA OMINA, en el sentit de 'mal averany, mal auguri'. Malonda és cognom corrent a Benissa.
- Benimallunt** (V, 159): de l'arrel àrab *mls* 'allisar, afalagar, ser polit'.
- Almossèrec** (V, 430): "està a la vista que té l'estructura d'un diminutiu aràbic: '*mazraq* 'fletxa, llançó'.. El diminutiu d'això és *muzairaq*, la reducció del qual a *Almosèrec* és cosa evident..."
- Núsols** (V, 486): "De l'arrel pan-aràbiga *nazal* 'baixar, descarregar....Degué, doncs, tenir un significat com 'parada on es pot acampar i hi ha provisions': d'aquest *nuzl* ve sense dubte el pl.cat. *Núsols*".
- Oltà** (VI, 42): després de diverses propostes amb arrels aràbigues, preromanes o gòtiques no es decideix per cap d'elles, per manca de documentació antiga que ho confirmen.
- Cometa de l'Oro** (VI, 78): "es tracta del nom comú *oró*, pròpiament 'espècie de senalla', per tenir-hi gra, posar-hi espart, et.". Diu que al País Valencià s'ha usat per designar llocs arrodonits; "també està molt estesa una variant *óro*, que va també proveïda d'article, doncs mostrant consciència d'un ús que ha estat viu com apel·latiu".
- Barranc de Parrilla** (VI, 164): el considera derivat de *parra*; cal advertir de l'existència del malnom benissenc homònim.
- Pedramala** (VI, 178): del compost comú 'pedra mala'.
- Cantal de Petracos** (VI, 215): considera que és un derivat del mossarabisme **petreqós* 'lloc ple de pedres', amb desplaçament de l'accent.; aquest mateix topònim es repeteix a altres llocs.
- Sarallonga** (VI, 454): és la forma *serra llonga* amb pronunciació de la *r* simple "per la repugnància de l'àrab per als consonantismes complexos".
- Beniver** (VII, 448): "forma arabitzada *beneveira*. Pla de PINNA VARIA 'penya grisa o virolada'.
- La Xaca** (VIII, 107): atribueix, erròniament, aquesta partida a l'inexistent "terme de Moraira". Diu que prové "probablement de l'àrab *saqqa*, "hendedura, resquebrajadura" i "resquicio".
- La Xicaira** (VIII, 132): és un mossarabisme derivat de l'àrab *sarka* 'red, lazo, correa de cuero', però aquí "en forma femenina i diftong arcaic i amb una dissimilació com la del castellà *chiquero*"

• Municipi de Calp

Tracta aquest difícil topònim (III, 200) en un extens article en el qual assaja diverses possibilitats d'explicacions, donant molts exemples en què altres *Calp* o *Calpe*, també existent en parla castellana, designen una penya o lloc semblant des de l'àrab *Qalb* fins a una desinència basca -PE, el grec (port de *καλπη*, a la costa del Mar Nere) i altres possibilitats pre-romanes. Després de descartar "tot enllaç aràbic, llatí o bascoide" assegura que un KALP-, designant lloc penyalós, degué escampar-se amplament per l'àmbit mediterrani i terres veïnes; des de una font lingüística imprecisada, ibero-tirrenica".

- Alqueria Lombar** (I, 38): Alqueria citada per Sanchis Sivera i que reproduceix Coromines.
- Alcamasa** (II, 95): "potser es tracta de l'àrab *qammás* "plongeur" de l'arrel ben coneguda *qms* 'enfonsar-se'.
- Alcúcia** (II, 109): "suposo que calia llegir *Alcúdia* en un document de 1258, on es troba copiat".

- Almadraig** (II, 149): topònim recollit en Sanchis Sivera; segons Coromines, es tracta d'un nom àrab, de l'arrel *madrag* 'escalerilla de ladrillo o piedra': "el tossal d'Almadraig devia, doncs, significar tossal conreuat a margenades."
- El Fatxutx** (II, 420): del nom propi àrab de persona *Haggug*.
- Benasquer** (II, 429): "sense dubte de l'àrab (*I*)*ben áskar* 'exèrcit', amb *iben* com a exponent semàntic 'el de l'exèrcit' 'el campament'
- El Bol** (III, 51): Topònim que pren el nom d'una de les arts de pesca "on els pescadors tiren llurs xarxes".
- El Borrumbot** (III, 87): Segons Coromines podria tractar-se d'una variant de la forma *borrumba* 'esquella grossa'. També podria ser una variant de *borumbot* o *bumberot*, nom popular d'un conegut insecte.
- Canutes** (III, 248): Del nom comú *canut* o *canuda* amb manteniment de la *-t-* per mossarabisme.
- Gargasini** (III, 264): nom provinent del gentilici àrab *Qalqasendi*, habitant d'un barri del Caire.
- Racó del Corb** (III, 431): al·lusió al nom del conegut ocell.
- Les Cutxarres** (III, 459): és un mossarabisme que denota un lloc amb presència, d'aigua o fonts.
- Beni-Cuco** (III, 478): "probablement pron. arabitzada de PINNA QUQQU" 'penya del cucut'.
- Garduix** (IV, 317): "és sense dubte un derivat mossàrab de *card*, llatí *CARDUS*".
- El Garroferal** (IV, 324): derivat col·lectiu del nom de l'arbre.
- Ifac** (IV, 436): Veu un "origen aràbic versemblant a base del NP *Ishaq*; aquesta, però, no és l'única proposta; n'assaja d'altres, sense que pugui acceptar-les com a vàlides.
- Llomers** (V, 94): Forma mossàrab derivada de *LUMBU* amb conservació de *-mb-*, pròpia d'aquesta llengua.
- Mascarat** (V, 217): "seria concreció de l'antic mot comú *mascarat*, 'bandit, traïdor'". Descarta altres propostes d'autors com Asín, Sanchis Guarnier i Alcover-Moll.
- El Matxo** (V, 239): segons Coromines hi ha diversos noms de lloc com aquest que estan relacionats amb el llatí *MACERIES* 'parets de tàpia' 'parets rocoses'. Cal recordar que aquesta denominació s'aplica per aquestes terres al mul, denominació que seria la més probable que hauria originat el topònim.
- El Noro** (V, 439): de l'àrab *naura*, 'sínia'.
- La Peça** (VI, 177): aplicat a un tros de terra; a Calp podria tractar-se de la zona que és al voltant de la *Torre de la Peça*, fortificació de la vila.
- El Realet** (VI, 357): és derivat de l'àrab amb el significat de 'rafal'
- Redones** (VI, 419): al·lusió a la forma.
- Morro de Toix** (VII, 284): Origen aràbic, probablement formats amb *taug*, col·lectiu de *tauga* 'espart'.
- Torrot** (VII, 310): "noms valencians i mallorquins d'origen aràbic. En el fons d'ells es tracta de l'àrab *turra* 'marge, vorera'. Cal pensar també en el sobrenom amb aquesta denominació existent a aquest poble.
- Urques** (VIII, 157): "Potser és una refecció de l'*Asurques*, f. pl. format sobre l'àrab *az-zurq* 'els blaus'.

El nom de **Castell de Castells** (III, 313) l'explica Coromines dient que "aquest nom complex ve ja d'un ús popular, imitat de la sintaxi arabitzant de la població autòctona. El conegut "superlatiu semític", típic d'aquelles llengües des dels temps bíblics: El *Càntic dels Càntics*....D'aquesta manera es designava un castell de major importància que la resta dels voltants.

Aialt (II, 32): proposa que aquest topònim és un col·lectiu sobre el nom ibero-basc AIALDI, que indicaria 'lloc d'argelagues'.

La Caina (II, 94): de l'àrab *irq aina* 'arrel de la font, cap de les aigües d'un riu'

Bancals d'Ambrós (II, 181): derivat de l'hipocòrístic àrab *Amrus*.

Barranc de Malafi (II, 421): Acollint-se a una antiga forma *Malefig* proposa l'etimologia de VALLEM FICUUM 'vall de les figueres', havent-hi actuat l'etimologia popular *Bale-* en *Male->Mala-*.

Morro de Biseranga (III, 26): "Probablement del nom d'un falcònid com el cat. *Bisaroca*.

Bil·la (III, 26): del llatí VILLA.

Golejavel (III, 353): "pot ser *qura al-gabal* 'les alqueries de la muntanya' amb $r = l$ morisca.

Mançanet (V, 117): derivat de l'antiga forma del llatí MALA MATTIANA 'poma'. Cal recordar que a aquest poble és molt freqüent el cognom *Mansanet/Masanet*.

La Melonda (V, 158): del llatí MALA OMINA 'mals averanys', amb forma mossàrab.

El Mirabó (V, 280): Compost del ver *mirar* i l'adjectiu *bo*.

Les Urraques (VI, 86): Derivat de l'àrab *uarrag* 'escrivà'.

Pla de Petracos (VI, 214): vid. Aquest mateix topònim a Benissa.

La Retura (VI, 435): forma dissimilada per *rotura*, 'acte de rompre unes terres'.

L'Algepsar del Sabre (VI, 449): "De diverses formes de l'arrel *sbr* 'amargor', especialment de *sabbar* 'atzavares'".

Santamaira (VI, 454): "Vindrà del temps enm què els cristians cultes d'Al-Andalus escrivien i predicaven en àrab [...] i per tant deien *maryam* el nom de Maria..

Morro Siverio (VI, 455): "D'un altre derivat *SAEPARIUM pot venir el *Morro Siverio*.

El Tronc (VII, 354): Topònim que amb altres d'aquest arrel, són considerats d'origen mossàrab.

Recingles de Xan (VIII, 96): Pot haver derivat de l'àrab *sann*, traduït per 'guerra'

Serra de Xortà (VIII, 142): "aquesta és l'etimologia del nom de la Serra de *Xortà* de la Marina segurament a base d'un *LUCERTANE, dissimilació de LUCERTARE, el derivat col·lectiu de LUCERTU 'llangardaix, fardatxo'.

Altres topònims: **Racó dels Blais** (III, 31), **Senieta de l'Aborronat** (III,85), **Els Camposantos** (III, 226), **Planet de Cantó** (III, 248), **Penya dels Quintos** (VI, 315).

• Municipi de Dénia

De **Dénia** (IV, 15): diu ben categòricament: "res de llatí, ni grec, ni àrab: No dubtem que és un nom pre-romà, que cal qualificar de paleo-hispànic, i amb les degudes reserves, per la vaguetat de l'expressió, podem donar com a ibèric." Dóna com la forma més antiga *Diniu*, en monedes inscrites en alfabet ibèric. És categòric quan diu "La forma catalana, romànica i aràbiga del nom prové directament del paleo-hispànic. També és fals suposar que vingui d'una arabització, de DIANIUM".

- L'Alberca (II, 79): de l'àrab *birka* 'estanyol, bassal, piscina'. Existeix a altres pobles de la comarca: Pedreguer, Orba, Alcanalí, Teulada.
- Coradènia (II, 104): nom compost format per l'àrab *qúra* 'alqueries' i el nom de la ciutat.
- Racó de l'Assén (II, 265): "prop de Dénia (XXXIII, 79.14). Probablement el NP moresc *Hasan*". Es desconeix actualment aquest topònim; potser es tracte del cognom *Gasent*.
- Benaxar (II, 435). "n'és homònima una alqueria del te. de Dénia que SSiv. (p. 100) troba en un document de 1348. De l'àrab *Assar* que designa diversos funcionaris: 'perceptor de tributs'".
- Bolulla (III, 59): "*Bolulla*, important partida del terme de Dénia..." No existeix aquesta partida a Dénia, i menys que siga "important" com diu Coromines. Deu tractar-se d'un error d'algun informant; pot haver-hi hagut confusió amb la *cova de la Borrulla*, forma pareguda a aquella.
- Buixerot (III, 139): "es pot creure que vinguin d'algun NP aràbic en (*A*)*bu-*, potser *Bu-Serrur...*; també es podria pensar en *Serrada*."
- Placer del Cavall (III, 345): Coromines aporta la denominació de *Placer Cavallo* dient que es tracta d'una "forma mossàrab pura".
- La Eixara (IV, 42): Ens sorprén aquesta grafia en lloc de *la Xara*, que és la forma única coneguda de la partida de Dénia, més avall estudiada, tot i que li dona la mateixa etimologia: de l'àrab *sara* 'mata, bardissa'.
- Beniatlá (IV, 225): Transcrit amb accent agut, Coromines dona aquest topònim con un error de Ribelles, dient que no existeix aquest nom a Dénia. Ben al contrari, es tracta d'un nom de partida vivíssim i amb abundantíssima documentació de tots els temps (ja des del segle XIV...).
- Les Madrigueres (V, 128): "Prové del ll. MATRICARIA, derivat de MATRIX, CIS 'matriu, 'mare o origen'."
- Benimaquia (V, 185): de l'àrab *bani-'l-máqyal* 'els de la pleta, de l'amorriador o de l'hostalet". No té seguretat sobre la seua accentuació; desconeixia que té dues pronunciacions: a Xàbia fan *benimàquia* i a Dénia *benimaquia*.
- Tossal de Maté (V, 230): Podria venir "més aviat de *matahin*, plural de *mathana* 'muela de molino', amb el sentit de mola de muntanya rocosa".
- Motor de Merli (V, 261): Coromines proposa que *Merli* es una transposició del nom del poble homònim a Dénia. En realitat es tracta del cognom *Merle* existent a aquesta ciutat des del segle XVIII, amb la variant amb *-i* de pronúncia, junt amb la d'*-e*.
- La Moarra (V, 29!): "De *muharram* 'sagrat, inviolable' o 'prohibir', sigui en ús apel·latiu o com a NP [...]; probablement reducció d'**Almoàrra(m)*>*L'A(l)moarra*".
- Montgó (V, 353): Després de rebutjar les diverses etimologies anteriors, proposa com a "una etimologia romànica ben versemblant. Junt amb *Mont-*, el mot CAVONE(M) 'indret socavat', derivat del llatí *cavus*, amb evolució fonètica clara: *gaon*>*gaó g(a)ó*..."
- Orimbloi (VI, 83): Proposa una etimologia àrab per a aquest topònim "es podria suposar que es tracta d'una combinació com *rabat al-Ambra-ai*."
- El Regatxo (VI, 363): Forma mossàrab "Ben mirat, més que amb la família llatina de RIGARE el present tipus [...] quadra millor dins de REKO, per raó semàntica i lexicològica..."
- Les Benisaines (VI, 450): "Sembla provenir de l'àrab *sabina* 'farinetes'."
- Benissadevi (VII, 72): "Es tracta d'un NP aràbic, ben segur, i versemblant que sigui compost amb *Cid-* 'senyor' o 'senyor meu'". Respecte al nom pròpiament que s'hi combina, dona diverses propostes.